

Aeneas kalandjai

Ennek a történetnek a legnagyobb római költemény, az Aeneis a forrása. Abban az időben íródott, amikor Augustus ama zűrzavar végén, amely Caesar meggyilkolását követte, kézbe vette Róma irányítását. Kemény kézzel véget vetett a polgárháborúnak, és megteremtette a Pax Romaná-t, amely közel fél évszázadig tartott. Vergilius és nemzedéke lelkes híve volt az új rendnek. Az Aeneis célja a Birodalom magasztalása, valamint az, hogy megalkossa az új nemzeti hősnek, az uralkodásra termelt római faj ősatyjának portréját. Valószínűleg Vergilius hazafias célkitűzésében keresendő az oka annak, hogy az első könyvekben megismert emberi Aeneas az utolsó könyvben emberfeletti figurává alakul. A költő abbéli igyekezetében, hogy olyan hőst alkosson Róma számára, aki mellett minden más hős alakja eltörpül, végletesen elrugaszkodik a valóságtól, és a merő fantázia birodalmába szárnyal. A túlzás tendenciája római sajátosság.

A történet alakjainak természetesen a latin nevét használjuk, tehát Aeneas (nem Aineiász), Venus (nem Aphrodité) és Ulysses (nem Odüsszeusz) stb. lesznek a szereplőink.

TRÓJÁTÓL ITÁLIÁIG

Aeneas, Venus fia a Trójai Háború leghíresebb hősei közé tartozott. A trójaiak közül csak Hector volt jelentősebb nála. Amikor a görögök elfoglalták Tróját, anyja segítségével el tudott menekülni a városból; apjával és kisfiával elindult új hazát keresni.

Hosszan vándorolt szárazon és vízen, mielőtt Itália partjaira érkezett, itt legyőzte azokat, akik meg akarták akadályozni, hogy a parton megvesse a lábát, majd feleségül vette egy hatalmas király leányát, és várost alapított. Mindig is őt tartották Róma valódi megalapítójának, mert Romulus és Remus, akik lerakták Róma alapjait, Alba Longából származtak, abból a városból, amelyet Aeneas fia alapított.

Amikor Trójában hajóra szállt, számos trójai csatlakozott hozzá. Valamennyien nagyon szerettek volna valahol letelepedni, de egyiküknek sem volt világos elképzelése arról, hogy hol legyen ez a hely. Többször nekifogtak, hogy várost építsenek, de a szerencsétlen körülmények és a baljós előjelek mindig megakadályozták őket ebben. Végül Aeneas álmjóslatot kapott, amely szerint a számukra rendelt hely messze nyugaton van, Itáliában, amelyet ebben az időben Hesperia, azaz Nyugati Föld néven emlegettek. Ekkor éppen Krétán tartózkodtak, és jöllehet Itália messze esett innen, hosszú volt az út, amely ismeretlen tengereken keresztül vezetett odáig, mégis hálásak voltak: bizonyosak lehettek benne, hogy egy napon saját otthonuk lesz. Így hát útnak indultak. De amíg elérkeztek az oly vágyott kikötőbe, hosszú idő telt el, és sok olyan dolog esett meg velük, amit ha előre tudnak, talán nem is vállalkoznak az útra.

Noha az argonauták Kelet felé hajóztak Krétáról, Aeneas csapata meg Nyugatra, a trójaiak ugyanúgy találkoztak a Harpiákkal, mint Iason emberei. A görög hősök merészebbek voltak, vagy legalábbis jobban bántak a karddal: már éppen meg akarták ölni a visszataszító lényeket, amikor Iris közbelépett. A trójaiakat ellenben a Harpiák elüldözték, és tengerre kellett szállniuk, hogy elmeneküljenek előlük.

A következő kikötőben, legnagyobb meglepetésükre, Hector feleségével, Andromachéval találkoztak. Trója elesetkor ő Achilles fiának, Neoptolemusnak – másik nevén Pyrrhusnak – az asszonya lett. Ez volt az a harcos, aki az öreg Priamust megölte az oltár mellett. A férfi hamarosan

elhagyta Andromachét Helena leányának, Hermionénak a kedvéért, de nemsokára meghalt. Halála után Adromache a trójai jósnak, Helenusnak lett a felesége. Helenus most éppen annak a szigetnek volt az uralkodója, ahol a trójaiak kikötöttek, és Andromache természetesen nagyon örült a viszontlátásnak. Rendkívül szívélyesen fogadták Aeneasékat, és mielőtt búcsút vettek volna egymástól, Helenus hasznos tanácsokkal látta el a trójaiakat útjukra vonatkozóan. Ne kössenek ki Itália legközelebb eső partján, figyelmeztette őket, mert az a rész görögökkel van tele. Kijelölt otthonuk a nyugati parton volt, följebb, Észak felé, de semmiképpen se válasszák a legrövidebb utat, amely Itália és Szicília között vezet. Ezen a tájon van ugyanis Scylla és Charybdis, amelyek között az argonautáknak csak azért sikerült épségben elhajózniuk, mert Thetis segítette őket, Ulysses pedig elveszítette hat emberét. Nem teljesen világos, hogy az argonauták az Ázsiából Görögországba vezető útjukon hogyan kerültek Itália nyugati partjaira, és az sem, hogy Ulysses mit keresett ott, de Helenus elméjében mindenesetre ilyen kép élt, és gondos utasításokat adott Aeneasnak arra vonatkozóan, hogyan kerülheti el a tengerészek e két rémét: dél felé hajózva meg kell kerülnie Szicíliát. Eléggő fent, Északon fogja ugyan elérni az itáliai partokat, de nem találkozik sem a rettenetes Charybdis örvényével, sem azzal a fekete barlanggal, amelybe Scylla egész hajókat szippant be.

Miután a trójaiak búcsút vettek szívélyes vendéglátóiktól, és szerencsésen elértek Itália keleti csúcsáig, vakon bízva Helenus látnoki szavaiban, Északnyugatnak fordultak, hogy így kerüljék meg Szicíliát. Úgy látszik azonban, hogy Helenus titokzatos képességei dacára sem volt tudatában annak, hogy Szicíliában, legalábbis a déli részén, cyclopsok tanyáznak. Így aztán nem figyelmeztette őket arra, hogy itt ne kössenek ki. Alkonyat után értek a szigethez, és habozás nélkül tábort vertek. Alkalmasint valamennyiüket elfogták és megették volna a szörnyetegek, ha másnap korán reggel,

amikor a cyclopsok még javában alszanak, meg nem jelenik egy szálnalmas emberroncs a táborban. A térdén vonszolta magát, arca az éhezéstől halottsápadt volt, ruházata néhány lombos ágból állt, haja és szakállja ápolatlan. Elmondta, hogy ő Ulysses egyik tengerésze, akit véletlenül otthagytak Polyphemus barlangjában. Később sikerült kiszöknie, azóta azzal táplálkozik, amit az erdőn talál, és állandó rettegésben él, hogy mikor támad rá valamelyik cyclops. Százával élnek itt, mondotta, s mindegyikük épp olyan hatalmas és félelmetes, mint Polyphemus. „Fussatok! – sürgette őket. – Meneküljetek, amilyen gyorsan csak tudtok! Vágjátok el a hajók tatköteleit, és szálljatok tengerre!” Úgy tettek, ahogy mondta. Lélegzet-visszafojtva, csöndben elvágták a tatköteleket. Éppen vízre bocsátották a hajókat, amikor megjelent a vak óriás. Lassan jött lefelé a partra, hogy kimossa üres szemgödrét, amely még mindig véres volt. Meghallotta az evezők csattogását, és a hang irányában belegázolt a tengerbe. Szerencsére a trójaiak sebesen távolodtak a partról. Mielőtt a cyclops elérhette volna őket, már olyan messze voltak, hogy a víz mélysége miatt odáig nem tudott eljutni.

Alighogy megmenekültek ebből a veszélyből, máris másik leselkedett rájuk, legalább olyan nagy. Még mindig Szicília partjai mentén hajóztak, amikor iszonyatos vihar tört ki. A hullámok olyan magasra csaptak, hogy tarajuk a csillagokat érte, a hullámvölgyek pedig olyan mélyek voltak, hogy látni lehetett a tenger fenekét. Világos volt, hogy ez nem közönséges vihar, hanem több annál. Valóban így volt: Juno állt az események mögött.

Az istennő gyűlölt minden trójait. Sohasem tudta elfelejteni Paris ítéletét. A háború idején Trója legelszántabb ellensége volt. Aeneas iránt pedig különösen nagy gyűlölettel viseltetett. Tudta, hogy Rómát Trójából származó emberek fogják megalapítani – jóllehet nemzedékekkel Aeneas után –, s hogy a sorstól úgy rendeltetett, hogy Róma egy napon leigazza az ő kedvenc városát, amelyet minden más városnál

jobban szeretett a földön: Karthagót. Nem tudni pontosan, vajon valóban úgy gondolta-e, hogy szembeszállhat a sors végzésével, amellyel maga Jupiter sem tudott szembeszegülni – de tényleg minden tőle telhetőt megtett annak érdekében, hogy Aeneas vízbe fojtsa. Fölkereste Aeolust, a Szelek Királyát, aki megpróbált segíteni Ulyssesnek, és megkérte őt, hogy süllyessze el a trójai hajókat. Viszonzásul a legszebb nimfát ígérte neki feleségül. Az irgalmatlan vihar ennek az egyezésnek volt az eredménye. Kétségtelen, hogy Juno el is érte volna valamennyi célját, ha nem ártotta volna bele magát Neptunus hatáskörébe. A tengeristen, Juno fivére lévén, meglehetősen tisztában volt azzal, hogyan intézi nővére a dolgait, és nem volt az ingyére, hogy „tengeri ügyekbe” is beleavatkozik. Mindenesetre éppoly óvatosan járt el a Junót érintő kérdésekben, mint maga Jupiter is. Az istennőnek egy szót sem szólt, megelégedett azzal, hogy Aeolust szigorú dorgálásban részesítette. Aztán lecsendesítette a tengert, és lehetővé tette, hogy a trójaiak partot érjenek. Végül Afrika északi partjainál sikerült hajóikat kihúzniuk a fővenyre. Szicíliától egészen idáig hajtotta őket a szél. A hely, ahol partot értek, közel volt Karthagóhoz, és Juno megint terveket kezdett szövögetni, miként tudna kárt okozni nekik olyanformán, hogy a karthagóiaknak meg hasznára legyen a dolog.

Karthagót Dido alapította. Ebben az időben ő volt a királynő, s uralma alatt a település hatalmas, pompás várossá fejlődött. Dido gyönyörű volt és özvegy; akárcsak Aeneas, aki a feleségét azon az éjszakán veszítette el, amikor Trójából menekült. Juno terve az volt, hogy kettejüket szerelemre lobbantja egymás iránt, s ezzel Aeneas eltéríti Itáliától, és arra készíti, hogy letelepedjék Didónál. Ez remek terv lett volna, ha nem sérti Venus hatáskörét, aki gyanította, mit forgat Juno a fejében, és eltökélte, hogy közbelép. Neki megvolt a saját terve. Az ellen nem volt kifogása, hogy Dido beleszeressen Aeneasba, csak azt kí-

vánta, a kapcsolat semmiképpen se befolyásolja Aeneast abban, hogy kedvező alkalom esetén elhajózzék Itáliába. Fölment hát az Olympusra, hogy beszéljen Jupiterrel. Keserű szemrehányást tett neki, és szép szeme könnyel telt meg. Aeneas, az ő drága fia teljesen tönkrement, mondta, pedig az Istenek és Emberek Királya megesküdött rá, hogy egy olyan népnek lesz ő az ősatya, amely egy szép napon az egész világon uralkodni fog. Jupiter nevetett, és megcsókolta a lányát. Azt mondta, amit megígért, az valóra is válik. Aeneas leszármazottai a rómaiak lesznek, akiknek a sorstól az rendeltetett, hogy időben és térben egyaránt határtalan birodalomnak legyenek az urai.

Venus elégedetten távozott, de hogy teljesen biztos legyen a dolgában, fiához, Cupidóhoz fordult segítségért. Az kétségtelen, gondolta magában, hogy Dido segítség nélkül is képes lesz kellő benyomást gyakorolni Aeneasra, de az már egyáltalán nem biztos, hogy Aeneas egyedül el tudja érni, hogy Dido beleszeressen. A királynőről ugyanis köztudott volt, hogy nem hajlamos az efféle érzelmekre. A környék valamennyi királya már kudarcot vallott, amikor házassági ajánlatot tett neki. Ezért hát Venus Cupido közreműködését kérte, aki megígérte neki, hogy lángra lobbantja az asszony szívét, mihelyt az Aeneasra emeli a tekintetét. Az már nem okozott gondot Venusnak, hogy a két ember számára összehozzon egy találkozót.

A kikötést követő napon Aeneas és hűséges társa Achates elindult, hogy fölkutassák szerencsétlenül járt hajótörött társaikat, bárhol legyenek is azok. Amint a vidéket járták, összetalálkoztak a vadászleánynak öltözött Venusszal, aki elmondta nekik, miféle táj ez, ahol kikötöttek, és azt javasolta, menjenek egyenest Karthagóba, a város királynője biztosan segítségükre lesz. Fölbátorodva elindultak a Venus mutatta ösvényen, útjukon pedig – anélkül hogy erről tudomásuk lett volna – vastag felhőköpeny volt a védelmezőjük, amely láthatatlanná tette őket. Így minden baj nélkül elér-

ték a várost, és észrevétlenül bolyongtak a népes utcákon. Egy nagy szentély előtt megálltak, és azon tanakodtak, hogyan járulhatnak a királynő színe elé. Ekkor új remény költözött a szívükbe. Amint a pompás épületet szemlélték, a falakon megpillantották ama trójai csaták gyönyörűen kidolgozott ábrázolását, amelyeknek maguk is részesei voltak. Látták ellenfeleik és barátaik képmását: Atreus fiait, az öreg Priamust, amint kezét könyörgőn nyújtja Achilles felé, a halott Hectort. „Összeszedem a bátorságomat – mondta Aeneas, amint szomorú dicsőségük képeit szemlélte –

*mert van a tárgyaknak könnyük: szánják a halandót.
Nincs mért félned ezért; hírünk hasznos lehet inkább.*

Ekkor oly gyönyörűen, mint Diana, Dido jelent meg egy csapat kísérelével. Aeneasról lefoszott a felhő. Férfias szépsége Apollóéhoz volt hasonló. Amikor elmondta Didónak, kicsoda ő, a királynő rendkívüli nyájjassággal fogadta, és szívélyesen üdvözölte Aeneast is meg embereit is városában. Pontosan tudta, hogy ezek a hontalan emberek mit érezhetnek, hiszen ő maga is úgy érkezett Afrikába, hogy néhány hívével menekült a bátyja elől, aki meg akarta ölni. „Ismerem én a nyomort, tud-e szív könnyörülni az árván” – mondta nekik.

Aznap este pazar lakomát rendezett az idegenek tiszteletére. Aeneas előadta a történetüket: előbb Trója bukásáról szólt, majd hosszú utazásukról. Csodálatosan és ékesszólóan beszélt. Dido talán akkor sem tudott volna ellenállni ennyi hősiességnek és ilyen finom választékosságnak, ha egyetlen isten sem ártja bele magát az ügybe, de hát Cupido jött, és intézkedett: a királynőnek nem volt más választása.

Dido egy ideig boldog volt. Aeneas láthatólag odaadó ragaszkodással csüggött rajta, ő pedig mindent megadott a férfinak, amit az kívánt. Érezte vele, hogy városa ugyanúgy az övé, ahogy ő maga is testestől-lelkestől Aeneasé. Neki, a szegény hajótöröttnak ugyanakkora tisztelet dukált,

mint Didónak. Megparancsolta, hogy Karthago lakói úgy kezeljék a férfit, mintha az is uralkodójuk volna. Társai szintén különös tiszteletnek örvendtek. Dido csak adni akart; önmagának nem kért semmit, kivéve Aeneas szerelmét. Ami a férfit illeti, ő nagy meglepődéssel fogadta mindazt, amiben Dido nagylelkűségénél fogva részesült. Gondtalanul élt egy gyönyörű asszony, egy királynő oldalán, aki szerette őt, minden vágyát teljesítette, leste a kívánságait, és nemcsak hogy megengedte, de könyörgött neki, hogy újra meg újra mesélje el a kalandjait.

Nem csoda, ha egyre kevésbé találta vonzónak azt az ötletet, hogy vitorlát bontson, és útra keljen egy ismeretlen országba. Juno nagyon elégedett volt a dolgok ilyenén alakulásával, de Venust sem zavarta az ügy. Biztos volt benne, hogy Jupiter, az Istenek Atyja végül útnak indítja Aeneast Itáliába, és ez a kis közbűt Didóval a legkevésbé sem vet rossz fényt a fiára. Venus jól látta a helyzetet. Jupiter hamarosan útnak indította Mercuriust Karthagóba egy Aeneasnak szóló kurta üzenettel. A hős éppen bámulatra méltó öltözkézésben feszített: oldalán remekműű kard függött, markolata jáspiskővel kirakva, válláról arannyal hímzett bíbor köpeny hullámszott alá, mindkettő Dido ajándéka természetesen, sőt az utóbbi a keze munkája. Az elegáns dalia hirtelen kizökkent tunya elégedettségéből. Metszően szigorú szavak ütöttek meg a fülét: „Meddig vesztegeted még az idődet ebben a fényűző semmittevésben?” – kérdezte egy hang. Megfordult: Mercurius állt előtte. „Az égbolt ura küldött hozzád – mondta. – Azt parancsolta, hogy indulj el, és keresd meg a királyságot, amely neked rendeltetett.” Ezzel eltűnt, ahogy a füst elenyészik a levegőben, magára hagyva a megrettent, fölindult Aeneast, aki eltökélte, hogy engedelmeskedik, de elég nyomorultul érezte magát, ha arra gondolt, hogy milyen nehéz dolog lesz ezt megértetnie Didóval.

Összehívta az embereit és megparancsolta, hogy haladéktalanul szereljenek föl néhány hajót, de ténykedésüket tart-

sák titokban. Dido azonban neszét vette a dolognak, és Aeneasért küldött. Kezdetben nagyon kedves volt vele. Nem akarta elhinni, hogy a férfi valóban el akarja őt hagyni. „Előlem menekülsz? – kérdezte. – Könnyeimre és feléd nyújtott jobbomra kérlek! Ha tettem veled bármi jót, ha édes voltam bármiben is, maradj!”

A férfi nem tagadta, hogy Dido igenis jót tett vele; ezt soha nem feledheti. De az asszonynak is tudnia kell, hogy nincsenek összeházasodva, és ő, Aeneas akkor megy el, amikor akar. Jupiter parancsa, hogy menjen, hát ő megy. „Hagyd abba ezt a sírást – tette hozzá –, mert mindkettőnket csak megzavar.”

Erre aztán Dido kitálalt. Hogy Aeneas földönfutóként jött hozzá, éhesen, nincstelenül, hogy önmagát és királyságát kínálta föl neki. De szenvedélyes kitörése hatástalan maradt a férfi tökéletes közömbösségével szemben. Hangja a heves szemrehányás kellős közepén megszoklott. Elsietett, és elrejtőzött az emberek szeme elől.

A trójaiak még aznap éjjel elhajóztak. Ezt nagyon bölcsen tették, hiszen a királynőnek egy szavába került volna, és távozásuk terve örökre megghiúsul. A fedélzetről visszanezve Aeneas megpillantotta Didót. Ott állt Karthago városfalának mellvédjénél, alakját hatalmas tűz világította meg. A férfi figyelte, ahogy a lángok magasra csapnak, majd lassan kialszanak, és azon tűnődött, mi lehet ennek az oka. Nem tudta, hogy a királynő halotti máglyájának fényét szemléli: amikor Dido látta, hogy Aeneas hajója kifut a tengerre, öngyilkos lett.

LESZÁLLÁS AZ ALVILÁGBA

Korábbi útjukhoz képest a Karthagóból Itália nyugati partjaira vezető utazás könnyű volt. Nagy veszteséget jelentett azonban a hűséges kormányos, Palinurus halála.